

Žaižaruojanti asmenybė

M. Lukšienės 100-osioms gimimo metinėms

VIOLETA JONYNIENĖ

Daktarė Meilė Lukšienė, su kuria man teko laimė, garbė būti šalia, bendrauti, dirbti ištisus 35 metus, buvo išskirtinė – itin turtinga, daugiabriaunė, žaižaruojanti asmenybė, tikras deimantas, nepaprasta likimo dovana...

Didžioji M. Lukšienės gyvenimo misija buvo pirmiausia besąlygiška tarnystė savo tautai, Lietuvai, jos kultūrai. Įsipareigojimas ir atsakomybė daryti viską, kas tuo metu (taip pat ir sovietmečiu!) buvo įmanoma siekiant, kad lietuvių kultūra turtėtų, plėtotųsi, padėtų kiekvienam žmogui augti ir skleistis. „Esame maža tauta, todėl neturime teisės prarasti nė vieno žmogaus! – sakė ji. – Kiekviename reikia atrasti nors menkiausią talentą ir išugdyti, išplėtoti, kiek šio išgalės leidžia...“ Šiam tikslui buvo skirtas visas gyvenimas – ir dirbant mokytoja, ir dėstytoja Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedroje, ir gilinantis į Lietuvos švietimo raidą, ir kuriant svarbiausius atkurtos nepriklausomos valstybės švietimo pamatus – tautinės mokyklos koncepciją, ir organizuojant reformuotam laisvos valstybės švietimui svarbiausiuosius būtinus darbus (švietimo dokumentų rengimą, vadovėlių kūrimą, mokytojų kvalifikacijos tobulinimą ir kt.). Šiuose veiklos baruose M. Lukšienė pasižymėjo kaip neeilinio talento lyderė – ne formali (formalių aukštų pareigų ji nei siekė, nei kada nors turėjo), o kaip dvasinis autoritetas,

nestokojantis idėjų, gebantis įkvėpti greta esančius bendražygius dideliems darbams.

Apie svarbiausius Daktarės nuveiktus darbus galima pasiskaityti nesunkiai prieinamuose šaltiniuose. *Darbas, dirbti, darbuotis* – nuolatinė darbštaus ir talentingo žmogaus būseną.

Bet buvo ir kita M. Lukšienės asmenybės pusė – žmogiškoji. Norėtusi trumpai pristatyti Daktarę kaip žmogų, talpinusį savyje įvairiausias ir, atrodytų, nesuderinamas priešybes, nepaisant kurių ji buvo išskirtinai **harmoningas** žmogus. Būti darnia, integralia asmenybe M. Lukšienei padėjo itin tvirtas **moralinis stuburas**. Didžiųjų egzistencinių problemų akivaizdoje ji jautėsi stipri ir nesvyruojanti.

Turtingoje M. Lukšienės asmenybėje darniai sugyveno ir gražiai derėjo:

- vaikiškas **nuoširdumas** (gebėjimas nustebti, stebėtis, džiaugtis viskuo, tarsi matytų pirmą kartą gyvenime) ir brandi išmintis, grįsta archetipine žmogaus, moters paskirties šiame pasaulyje pajauta. Ypač ją stebino ir džiugino gamta, ten vykstantys procesai. Jau prirakinta prie lovos, Daktarė mėgavosi galimybe kiek telpa žiūrėti mėgstamiausius pažintinius TV kanalus („Animals Planet“, „Discovery“) ir kaskart džiaugdavosi ką nors naujo, įdomaus, netikėto suži-

Autorės nuotr.

nojusi apie gamtos pasaulį, ypač apie gyvūnų elgseną. Labai mėgo serialų „Lesė“, „Komisarar Reksas“ pagrindinius herojus šunis. Nepaprastai mylėjo gyvūnus, paukščius. Prie kambario lango pritaisytoje lesyklėlėje nuolat maitinosi pulkas miesto paukščių: zylučių, žvirblių, žaliukių... M. Lukšienė mėgavosi mišku: viešėdama mūsų sodybėlėje, tiesiog negalėdavo atsigrožėti šalia ošiančia giria: medžiais, krūmais, įvairių rūšių samanomis, mėlynienojais, bruknienojais, kvapais ir garšais... Pati be galo mėgo rūpintis ir puoselėti sodą, kambarines gėles. Kaskart aplankyta, ji vis siūlydavo pasidžiaugti viena ar kita pražydusia namų gražuole;

- **idealizmas** (aukštų idealų, didelių siekių troškimas, bet ne realybės nesuvokimas) ir **racionalumas**, blaivus protas (labai vertino „sveiko proto“ kriterijų,

Apie kūrybingumą ir kūrybiškumą kitaip

dažnai būtent juo rėmėsi). Nuo mažens vedina aukštų idealų – tarnauti Lietuvai, savo tautai, žmonėms, ji kėlė sau ir kitiems maksimalius reikalavimus: siekti tik geriausių rezultatų visose srityse, kurių ėmėsi – ar tai būtų literatūros tyrinėjimai, ar pedagoginis darbas, ar Lietuvos pedagoginės minties raidos studijos, ar švietimo pertvarkai skirti darbai. Dėl šios priežasties, prasidėjus Nepriklausomos Lietuvos švietimo reformai, į talką M. Lukšienė buvo linkusi kviesiti tik pačius šviesiausius, pačius iškiliausius, pačius „pačiausius“ visų sričių specialistus – lituanistus, istorikus, fizikus, muzikus, dailininkus, psichologus, filosofus... Ir tai, be abejo, pasiteisino – švietimui vadovauti, jį modeliuoti turi iškiliausi tautos šviesuoliai. Apmaudu, kad aukštai užkelta kartelė greitai buvo nuleista iki žemiausios ribos.

Būdama itin racionalaus, blaivaus proto, M. Lukšienė suvokė, kad idealą pasiekti vargu ar įmanoma, bet siekti vis tiek reikia, antraip nepasieksi nieko. Ji mėgdavo sakyti: „<...> jeigu iš to, apie ką mes svajojame, pavyks realizuoti bent 15 %, ir tai jau bus sėkmė.“ Buvo realistiškas. Žinojo, kad mana iš dangaus nekrinta, kad viską reikia sukurti, padaryti savomis rankomis ir nuoširdžiomis pastangomis ir kad pagalbos iš niekur nebus (reformos pradžioje, dar sovietmečiu, nebuvo ko nė svajoti apie kokią nors intelektualinę ar finansinę užsienio paramą – ji atsirado gerokai vėliau);

– **dvasios aristokratizmas** (taurumas, kilnumas) ir besąlygiškas demokratiškumas, t. y.

kuklumas, nenoras išsiskirti, pagarba kiekvienam, net menkesnio išsilavinimo ar intelektualinio pajėgumo žmogui. **Demokratiškumas** jos sąvokų sistemoje reiškė tikrai ne liaudies daugumos valdžią, o toleranciją ir pagarbą kitam asmeniui, jo nuomonei, vertinimams, jo, kaip žmogaus, teisėms. M. Lukšienė labai išgyveno dėl žmonių, kurie istorinių pervartų laikotarpiu atsidūrė nepavydėtinoje situacijoje dėl to, kad sovietmečiu dėl įvairių, kartais labai sudėtingų, aplinkybių įstojo į partiją (tuomet vienintelę – komunistų), kurie buvo priversti padaryti negarbingus žingsnius (kaip antai V. K. – žmogus iš artimųjų rato), labai jaudinosi dėl nepelnytos skriaudos atleidžiamiesiems iš darbo dėl politinių motyvų (ši praktika Lietuvoje įsitvirtino ilgam). Ji buvo pasiryžusi užstoti kiekvieną skriaudžiamąjį. Deja, ne viskas buvo jos valioje;

– **kritiškumas**, reiklumas sau (nuolatinė savianalizė ir savirefleksija, dažnai graužatis dėl netinkamo veiksmo ar žodžio, dėl to, kad kažkuris neva įsižeidęs, neva užsigavęs, neva nelaimingas) ir kitiems (mėgo vertinti itin griežtai: „per siauri horizontai“, „netempia“, „kalba bzdurstvas!..“), ir kartu begalinė tolerancija, susidūrus su ryškia asmenybe, su talentu (talentingiems žmonėms – kūrėjams, menininkams – ji, regis, atleisdavo viską! – nukreipdavo akis į šalį nuo jų silpnųjų, ydų, charakterio nelygumų, nes tokiems juk sunku pritapti, būti „kaip visi“, sunku susidoroti su savo „demonais“) ir įtaigus

išankstinis pasitikėjimas kitu, ypač jaunu, žmogumi (net neišbandžiusi, neišsiaiškinusi jo gebėjimų, Doktorė drąsiai pareikšdavo: „Tu gali, tu sugebėsi...“ Ir tekdavo sugebėti, nes „kas, jeigu ne tu?!...“);

– **nepakanta banalybei** ir vidutiniškumui. Parengtas dokumentas (programa ar kitas kūrinys) galėjo būti visoks, bet tik ne, jos žodžiais tariant, „laiptinės lygio“; – suvokiant jaunos ir kartais ne itin brandžios valstybės kultūros realybę, **džiaugsmas** dėl net menkiausių Lietuvos kultūros pasiekimų, net mažiausių pažangos žingsnelių. Stebėdavosi ir nuoširdžiai džiaugdavosi kitų žmonių pasiekimais, ypač menininkų kūriniais: muzikos, dailės darbais, knygomis. Mėgo, jautė, išgyveno tautosakos grožį ir gelmę.

Apie išskirtinę, charizmatišką M. Lukšienės – Lietuvos šviesuolės, patriotės, mokslininkės, kūrėjos, dvasinio lyderio – asmenybę būtų galima kalbėti be galo, bet norėjęsi atkreipti dėmesį į dar vieną, gana svarbų, dalyką: Doktorė turėjo **absoliučią „etinę klausą“!** Kas yra gera ir kas bloga, kas *dera* (sic! – muzikinis, taip pat ir etinis, terminas) ir kas *nedera*, ji skirdavo instinktyviai, akimirksniu. Galima įtarti, kad, kaip absoliuti muzikinė klausia yra atsinešama su genais, taip ir absoliuti „etinė klausia“ išsiurbiamą su motinos pienu. Tad turėtume nusilenkti dar ir šviesios atminties Mamytei („Mamuliukui“), abiem tėvams, kryptingai brandinusiems ryškią asmenybę, visai išskirtinei Janulaičių genčiai ir Lietuvos žemei, išauginusiai ir auginančiai šitokius žmones.